

Betydningen af sundhedsplejens indsatser rettet mod udsatte børn og familier i såkaldte ghettoområder

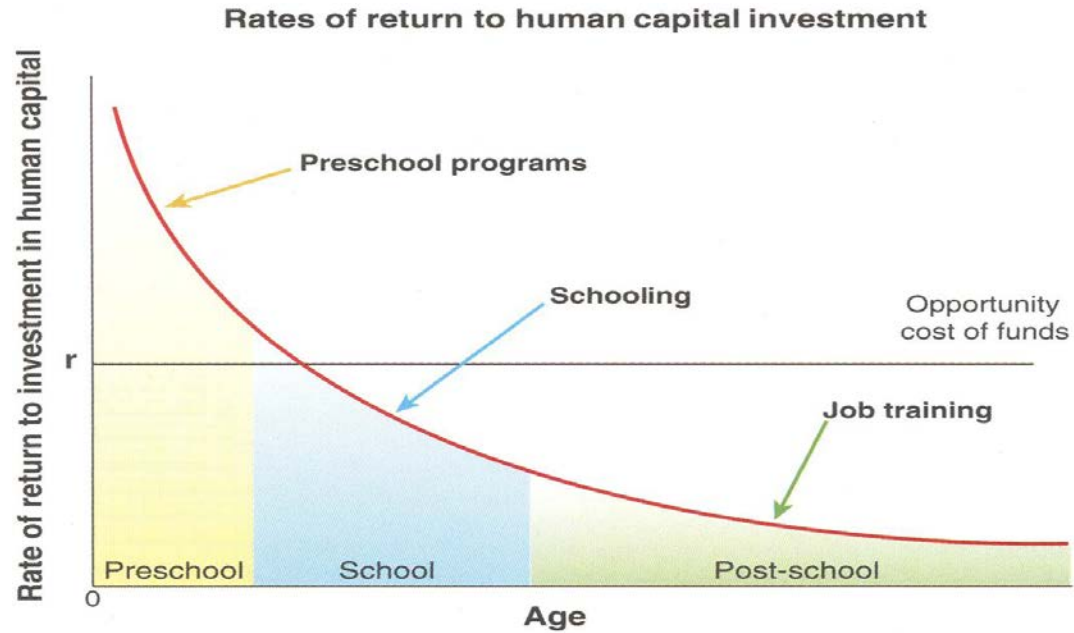
**Kirsten Elisa Petersen
Projektleder, lektor, ph.d.
Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
Aarhus Universitet
kepe@edu.au.dk**

Præsentation af forskningsprojektet:

Dette oplæg præsenterer udvalgte teoretiske og empiriske resultater af et netop afsluttet forskningsprojekt, som har haft fokus på sundhedsplejens arbejde med udsatte børn og familier fra de såkaldte ghetto-lignende boligområder – i nærværende sammenhæng mere specifikt fra boligområder på Nørrebro og i Tingbjerg.

Nedenstående figur 1 (Heckman, 2006, p. 3) belyser betydningen af tidlige forebyggende indsatser ud fra begrebet *human kapital*, der i denne sammenhæng viser hen til summen af det enkelte barns muligheder for at udvikle færdigheder til at håndtere skole, uddannelse og arbejde på længere sigt i tilværelsen. Det helt centrale i figuren, er netop, at jo tidligere indsatser til forebyggelse af udsathed, sættes ind i jo højere grad er der mulighed for at støtte og hjælpe barnet i tilværelsen.

Figur 1



Betegnelsen tidlige forebyggende indsatser henviser til de uddannelsesmæssige, sociale og sundhedsmæssige indsatser, der har været en integreret del af den danske velfærdsstat gennem de sidste mange årtier. Siden 1940'erne har netop sundhedsplejens arbejde været en integreret del af de tidlige forebyggende indsatser i dansk sammenhæng, med forskellige tiltag og med skiftende foki, men dog hele tiden med et afsæt i betydningen af netop en tidlig indsats overfor små børn.

Nærværende rapport medvirker til at udforske og underbygge netop betydningen af disse indsatser overfor både små børn og deres familier.

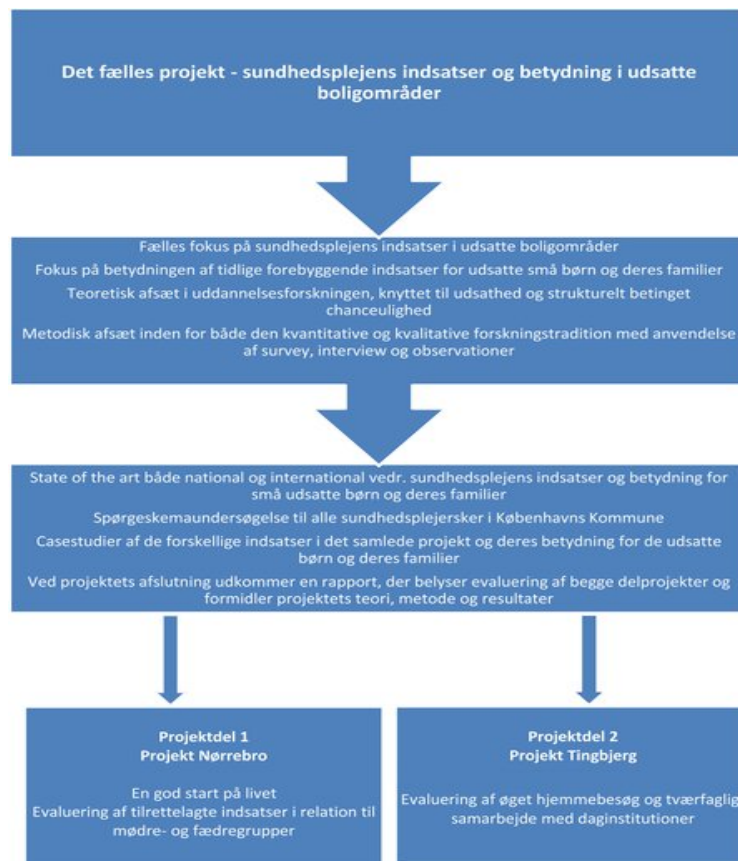
Projektets formål og problemstillinger

Forskningsprojektets formål er at gennemføre et forskningsprojekt, som:

- Har fokus på sundhedsplejens arbejde med udsatte børn i førskolealderen og deres familier.
- Har et særskilt fokus på sundhedsplejeindsatser i udsatte boligområder.
- Kortlægger sundhedsplejens indsatser i udsatte boligområder.
- Fremlægger anbefalinger til, hvordan sundhedsplejeindsatser i udsatte boligområder fremover kan styrkes.

Forskningsprojektets analysestrategiske forskningsspørgsmål:

- Kan der via sundhedsplejen og sundhedsplejerskerne kortlægges og indfanges særlige indsatser rettet mod børn og familier, der lever i udsatte boligområder?
- Hvordan kan disse indsatser have betydning fremadrettet i et forebyggende perspektiv?



Figur 2

Projektets teoretiske grundlag

Et uddannelsessociologisk perspektiv på begrebet *udsatte børn* anvendes og skaber derved grundlag for empirisk at udforske, hvorledes forskellige indsatser udført af sundhedsplejen i de tidlige barndomsår medvirker til at forøge og forbedre børns og især udsatte børns livschancer.

Anvendelsen af begrebet **livschancer** skaber blik for de samfundsmæssige processer, der medvirker til at opretholde ulighedsstrukturer, frem for en fastholdelse af individ-orienterede egenskaber og adfærdsformer, der går igennem generationerne (Hansen, 2004; Bourdieu, 2005; Bourdieu & Passeron, 2006).

At den samfundsmæssige ulighed i et uddannelsesperspektiv på samme tid er både ***generel og systematisk***.

Projektets teoretiske grundlag

At de gode og eftertragtede levevilkår findes blandt de bedst uddannede og omvendt, at de belastede levevilkår genfindes blandt de dårligst uddannede. Hansen (1996, 1988) påviser hertil, at forhold som sygdom, skilsmisse, generelt dårlige levekår såvel som arbejdsmæssige bevægelsesmuligheder direkte er knyttet til forældres (og børnenes) skole- og uddannelsesforhold, eller m.a.o. jo højere uddannelse jo bedre levevilkår set i et generelt perspektiv.

Ligeledes omfatter udsathed også begrebet *børn i sociale nødsituationer*, der er udviklet af den norske forsker Mathiesen (1999).

Projektets teoretiske grundlag

Begrebet sociale nødsituationer rummer en forståelse af børns problemer som knyttet til deres aktuelle konkrete deltagelse i deres liv og søger således derigennem at overskride determinerende og statiske forståelser af såvel tyngden som omfanget af udsatte børns livs- og udviklingsbetingelser. Mathiesen (1999) anvender begrebet pædagogiske nødsituationer, der henviser til, at barnets livssituation er karakteriseret ved et fravær af udviklingsbetingelser. Et fravær af udviklingsbetingelser kan i høj grad omfatte udsatte familieforhold, udsatte bo- og levetforhold, manglende inklusion i daginstitution og skole såvel som manglende muligheder for at komme til udvikling i forhold til deltagelse i fritidsaktiviteter, muligheder for ungdomsuddannelse og et arbejdsliv fremadrettet.

Projektets empiriske grundlag

Interview med sundhedsplejersker i Københavns Kommune.

Interview med forældre knyttet til projektet ”En god start på livet”.

Observationer af de forskellige aktiviteter, der er iværksat i projekt ”En god start på livet”, herunder observationer af mødregruppe og fædregruppeforløb.

Projektets empiriske grundlag

En spørgeskemaundersøgelse rettet mod henholdsvis sundhedsplejen samt forældre, der udforsker, hvilke indsatser der fremadrettet er relevante at iværksætte over for de små børn og deres familier.

Herudover udarbejdes i forbindelse med forskningsprojektet en kortlægning og oversigt over forskning i betydninger af sundhedsplejens tidlige indsatser – en state of the art.

Projektets empiriske grundlag

Interview med mødre bosiddende i Tingbjergområdet

Interview med ledelse og pædagoger samt medhjælpere i seks daginstitutioner i Tingbjerg

Spørgeskemaundersøgelse til ledelse og pædagoger i Tingbjergområdet

Fokusgruppeinterview med sundhedsplejen i Tingbjergområdet

Projektets centrale fund

EN række centrale fund fra forskningsprojektet indkredser bl.a., at

- de sundhedsplejersker, som tilkendegiver deres oplevelse af at arbejde i et udsat område, beskriver typisk manglende tid til at udføre en tilfredsstillende indsats, hvilket hos nogen efterlader en følelse af ikke at yde en tilstrækkelig indsats overfor familierne. Fysisk begrundes tidsmanglen i mere omfattende opgaver, øget behov for faglig refleksion og større tværfaglig involvering. Psykisk har arbejdet også betydning på den måde, at de udsatte familier godt kan fylde meget i sundhedsplejerskernes bevidsthed, også når de har fri. Arbejdet beskrives som stressende, særligt når der ikke er den fornødne tid til familierne, men også fordi arbejdsmiljøet ude hos de udsatte familier ofte er præget af manglende plads, dårlig belysning, dårlig hygiejne og tobaksrøg.

Projektets centrale fund

- de udsatte børn og deres forældre beskrives med problematikker som omsorgssvigt, trivselsproblemer, bekymrende udvikling, understimulering, under- eller overvægt og tilknytningsvanskeligheder. Tilsvarende beskrives de udsatte forældre som havende psykiske problemer, lav eller ingen uddannelse, arbejdsløshed, præget af negativ social arv og sprogproblemer.
- sundhedsplejerskerne ikke anskuer etniske minoritetsbørn og familier som særligt, eller særskilt udsatte, men at der i højere grad er tale om, at udsathedens træder forskelligt frem i henholdsvis etnisk danske familier og etniske minoritetsfamilier. Udsathedens er således ikke bundet til forklaringer i forhold til etnicitet, men i langt højere grad bundet til sundhedsplejens iagttagelser og erfaringer med den enkelte familie, herunder særligt moderens omsorgs- og opdragelseskompetencer.

Projektets centrale fund

- familier med anden etnisk baggrund fordeler sig over flere forskellige oprindelseslande. Dels fra Afrika, især Ghana, Nigeria og Gambia, og dels fra en række af de arabiske og østeuropæiske lande. Nogle af sundhedsplejegrupperne fortæller, at ca. 50 % af de børn, de følger, har anden etnisk baggrund end dansk. Nogle af tegnene på udsathed, som flere af sundhedsplejerskerne peger på, er en oplevelse af at møde familier, der lever i økonomisk fattigdom, og ligeledes mødre som er analfabeter.
- de familier, som man kan være bekymrede for, også kan være netop de familier, det er vanskeligt at få aftalt hjemmebesøg med, også selvom der gøres et stort opsøgende arbejde, hvilket betyder, at der ikke er nogen, der ser børnene, før de starter i børnehave i en alder af 3-4 år.

Projektets centrale fund

- netop disse børn, der bliver passet hjemme på denne måde, anskues af sundhedsplejen som børn, der er i risiko for at være bagud fra starten af livet, uden at det har noget at gøre med barnets reelle evner, men simpelthen fordi disse børn ikke får mulighed for at deltage i vuggestuens leg og læring.
- I Danmark er 96 % af de danske børn i daginstitution fra de fylder 1 år, henholdsvis i vuggestue og børnehave, inden skolestart påbegyndes i en alder af ca. 6 år. Det vores datamateriale viser, at de særligt udsatte børn, er dem der ikke kommer i vuggestue, og dermed ”mister” 2-3 år af daginstitutionens pædagogiske indsatser med fokus på alle børns sociale, emotionelle og kognitive udvikling.
- deltage i mødregruppe en gang om ugen, hvortil sundhedsplejersker deltager, handler i høj grad om, at de udsatte mødre får en ny viden.

Væsentlige problemstillinger, der er rejst gennem det empiriske materiale

- Netop sundhedsplejens arbejde med udsatte børn og familier medvirker til at indkredse en række problemområder, knyttet til indsatser i relation til det tidlige forebyggende arbejde.
- At iværksatte ordninger om, at man kan passe sit eget barn i hjemmet, bevirker en risiko for, at nogle børn ikke kommer i daginstitution før det fyldte 3. leveår.
- Dette bevirker, at nogle børn slet ikke er i kontakt med sundhedsplejen i en lang periode af den tidlige barndom, hvilket for alvor udfordre forståelsen og betydningen af betegnelsen tidlige forebyggende indsatser.
- Vanskeligheder i samarbejdet med andre foranstaltninger, herunder forvaltning, der ofte erfares som en forvaltning der arbejder langsomt, og med meget begrænsede muligheder for adækvate tilbud til de særligt udsatte familier.

Væsentlige betydninger i sundhedsplejens arbejde

- På den anden side viser projektets datamateriale, hvorledes netop sundhedsplejen har en helt særlig betydning for mødre i relation til både hjemmebesøg og til deltagelse i mødregruppe.
- Hjemmebesøg, herunder også det såkaldt udvidede hjemmebesøg, således som det er tilrettelagt i Tingbjergområdet, ser ud til med afsæt i det empiriske materiale har en væsentlig betydning for mødre til små spædbørn, såvel som til mødrenes forståelser af børns trivsel og udvikling. EN indsats der både rækker ind i forhold til mødrenes forståelser af, at deres børn kommer i daginstitution, men også en indsats, der ser ud til at have betydning i forståelsen af børns trivsel og udvikling.